

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND SOLUȚIONAREA CAUZELOR CIVILE ÎNTR-UN TERMEN OPTIM ȘI PREVIZIBIL

Conf. univ. dr. Mădălina DINU
Universitatea „Titu Maiorescu”, Facultatea de Drept

Rezumat

Existența unui proces echitabil presupune acordarea de garanții justițiabilului pentru asigurarea respectării principiului consacrat în primul rând la nivel constituțional, dar și în Codul de procedură civilă, în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Procesul echitabil presupune, pe de o parte, dreptul justițiabilului la o instanță (independentă și imparțială), iar, pe de altă parte, soluționarea cauzei într-un termen optim și previzibil. În vederea respectării termenului optim și previzibil pentru soluționarea unei cauze civile, legiuitorul a instituit o serie de obligații, termene și sancțiuni în caz de nerespectare a acestora pentru participanții la proces, dar și pentru instanța investită în soluționarea pricinii.

Cuvinte-cheie: termen rezonabil; termen optim și previzibil; garanții; proces echitabil; estimare durată proces

Legislația nu definește noțiunea de „proces echitabil”, accepțiunea acesteia urmând a se raporta la respectarea altor principii fundamentale, respectiv, principiul dreptului la apărare, principiul egalității părților în proces, principiul contradictorialității¹. Procesul echitabil în sistemul de drept intern presupune existența unui dosar unic la care se atașează toate actele de procedură ce se efectuează în cauză și care pot fi consultate de către părți sau reprezentanții acestora fie în ziua ședinței de judecată, fie anterior la arhivă sau prin intermediul dosarului electronic, ședințele de judecată sunt publice, majoritatea actelor de procedură sunt scrise (cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, cererea reconvențională, răspunsul la întâmpinare, cererile de intervenție formulate de terți în cazul intervenției voluntare sau de către părțile inițiale împotriva terților în cazul formelor de intervenție forțată). Aceste trăsături se regăsesc în toate sistemele de drept de origine continentală², desigur, existând și particularități în funcție de legislația fiecărui stat.

¹ V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae, *Noul cod de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, art. 1-526, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016.

² D. Bogdan, *Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO. Vol. II. Echitatea stricto-sensu*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 32.

O primă garanție a procesului echitabil o reprezintă *dreptul justițiabilului de a avea acces la o instanță*, prin aceasta înțelegându-se dreptul de a sesiza instanța, dreptul de a obține o soluție prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești, dreptul de a obține executarea silită a titlului executoriu³. Principiul fundamental al procesului civil, constând în dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil, este consacrat legislativ în Constituția României, în Convenția europeană a drepturilor omului și în Codul de procedură civilă. Astfel, conform art. 6 alin. (1) C. pr. civ., *„orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege. În acest scop, instanța este datoră să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecății”*.

O a doua garanție presupune soluționarea cauzei într-un termen optim și previzibil. Astfel, potrivit art. 6 alin. (1) teza I C. pr. civ., *„orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în termen optim și previzibil (...)”*, instanța investită având obligația de a dispune toate măsurile permise de lege în vederea desfășurării cu celeritate a judecății, dispoziții care se aplică atât în faza judecății, cât și în cea a executării silite, conform art. 6 alin. (2) C. pr. civ.

De asemenea, potrivit art. 21 alin. (3) din Constituția României, care reglementează liberul acces la justiție al cetățenilor, *„părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil”*, iar conform art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, *„orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale”*. Însă nici Constituția și nici Convenția nu definesc noțiunea de „termen rezonabil”, acesta urmând a fi apreciat de la caz la caz, în funcție de împrejurările concrete ale speței. În acest sens, în vederea respectării termenului rezonabil, sunt avute în vedere criterii precum complexitatea cauzei, comportamentul părților, respectarea obligației instanței de soluționare cu celeritate a cauzei⁴. În același sens s-a pronunțat și Curtea Constituțională, care a statuat că *„termenul rezonabil este un concept esențialmente variabil, iar aprecierea sa se face în funcție de circumstanțele cauzei, ținând seama de complexitatea acesteia, de comportamentul reclamanților și de cel al autorităților competente, precum și de miza litigiului pentru părțile în cauză (...)*. Mai mult, conceptul de «termen rezonabil» trebuie privit atât din perspectiva cetățeanului, cât și din cea a statului și trebuie apreciat și stabilit din analiza concurență a intereselor generale ale societății cu cele ale cetățeanului”⁵.

³ Pentru detalii referitoare la dreptul de a avea acces la o instanță, a se vedea I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 159 și urm.

⁴ B. Selean-Guțan, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 21.

⁵ Decizia CC nr. 80/2014, pct. 59, disponibilă pe <https://lege5.ro/App/Document/gm4tgojwg4/decizia-nr-80-2014-asupra-propunerii-legislative-privind-revizuirea-constitutiei-romaniei>.

Aspecte teoretice și practice privind soluționarea cauzelor civile...

Din analiza textelor menționate, aparent, s-ar putea pune problema existenței unei inadvertențe între acestea, având în vedere că textul constituțional și Convenția europeană a drepturilor omului instituie obligativitatea soluționării cauzei într-un termen rezonabil, în timp ce textul din Codul de procedură civilă utilizează sintagma de „termen optim și previzibil”. Opțiunea legiuitorului pentru utilizarea sintagmei „termen optim și previzibil” în cuprinsul Codului de procedură civilă are în vedere faptul că Consiliul European, prin intermediul Comisiei Europene pentru Eficacitatea Justiției, a stabilit încă din anul 2004 că termenul „rezonabil” este baza limită care separă încălcarea Convenției de neîncălcarea acesteia și care nu poate fi considerat ca fiind un rezultat suficient dacă este atins, stabilind ca obiectiv pentru sistemul juridic judecarea fiecărei cauze într-un „termen optim și previzibil”⁶. Astfel, *termenul optim* de soluționare a unei cauze implică durata care asigură cea mai bună eficiență în realizarea justiției, iar *previzibilitatea* acestuia conferă părților posibilitatea de a estima evoluția etapelor procesuale în timp⁷. Mai mult decât atât, Curtea Constituțională a apreciat că *termenul optim și previzibil este de fapt o componentă a termenului rezonabil, acesta neexcluzând, ci dimpotrivă presupunând, printre altele, un termen optim și previzibil. Astfel, dacă termenul «rezonabil» vizează limita între respectarea/nerespectarea dreptului la un proces echitabil, cel optim și previzibil reprezintă un element component – ce poate fi reglementat la nivel infra-constituțional – al termenului rezonabil*⁸. Prin urmare, putem conchide că termenul optim și previzibil intră în conținutul termenului rezonabil, acesta din urmă presupunând soluționarea cauzei într-un termen optim și previzibil.

Pentru a stabili dacă termenul de soluționare a cauzei a fost unul optim și previzibil sau măcar rezonabil [art. 21 alin. (3) din Constituție, art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului], vor fi avute în vedere criteriile precum conduita părților, complexitatea pricinii (numărul părților, administrarea unor probe care necesită timp îndelungat, elemente de extraneitate etc.), termenele stabilite și măsurile dispuse de către instanță. Având în vedere faptul că procesul civil începe în ziua în care instanța este investită (data sesizării instanței), acesta este și momentul de la care este analizată durata procesului pentru a se stabili dacă pricina a fost soluționată într-un termen optim și previzibil, urmând a fi calculat până la momentul la care hotărârea rămâne definitivă, iar în situația în care hotărârea este pusă în executare silită, momentul la care executarea silită se sfârșește (având în vedere că și executarea silită este o fază a procesului civil).

În procesul civil român, soluționarea cauzei în interiorul unui termen optim și previzibil presupune și intervenția instanței judecătorești sesizate, în sensul că judecătorului îi incumbă obligația de a folosi toate mijloacele puse la îndemâna sa de către legiuitor în

⁶ V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Drept procesual civil*, ed. a 2-a, Ed. Național, București, 2018, p. 64.

⁷ G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, pp. 15-16.

⁸ Decizia CC nr. 80/2014, pct. 60, disponibilă pe <https://lege5.ro/App/Document/gm4tgojwg4/decizia-nr-80-2014-asupra-propunerii-legislative-privind-revizuirea-constitutiei-romaniei>.

vederea soluționării cu celeritate a cauzei. În acest sens, în cuprinsul Codului de procedură civilă au fost instituite o serie de obligații atât pentru judecătorul investit cu soluționarea pricinii, cât și pentru părți și alți participanți la procesul civil.

A. Obligații instituite pentru instanță, în vederea soluționării unei pricinii

Într-un termen optim și previzibil

O primă obligație a instanței este aceea ca, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul să estimeze durata procesului (conform art. 238 C. pr. civ.⁹). Cu toate acestea, pentru motive temeinice¹⁰, judecătorul poate reveni asupra duratei procesului estimate inițial. Astfel, judecătorul va estima durata procesului la primul termen de judecată după ce, în prealabil, va pune în discuția părților acest aspect. Lipsa părților legal citate nu împiedică instanța să estimeze durata procesului, întrucât, conform prevederilor art. 223 alin. (1) C. pr. civ., „lipsa părții legal citate nu poate împiedica judecarea cauzei, dacă legea nu dispune altfel”. Menționăm faptul că estimarea procesului are în vedere perioada de timp necesară soluționării cauzei în primă instanță, fără a fi avute în vedere perioada scursă anterior primului termen de judecată (etapa scrisă) și nici cea necesară soluționării cauzei în căile de atac sau în faza de executare silită¹¹.

În ceea ce privește criteriile avute în vedere de instanță în vederea estimării procesului, acestea nu sunt expres prevăzute, textul art. 238 alin. (1) C. pr. civ. stabilind drept reper „împrejurările cauzei”. În acest context, în funcție de împrejurările concrete ale speței (numărul părților, obiectul cererii de chemare în judecată și/sau al cererii reconvenționale dacă este formulată, probele care urmează a fi administrate în funcție de cele propuse prin cereri), instanța va estima durata procesului printr-o încheiere cu caracter preparatoriu. Caracterul preparatoriu al încheierii permite instanței să reconsidere pe parcursul cercetării judecătorești durata estimată la primul termen de judecată. Elementele care pot determina reestimarea duratei procesului pot fi determinate de formularea cererilor de intervenție voluntară ale terților, ale părților inițiale împotriva terțelor persoane sau de către instanță din oficiu, în condițiile art. 78 alin. (1) și (2) C. pr. civ., de necesitatea administrării unor mijloace de probă care implică o

⁹ Conform textului legal, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil, durata astfel estimată fiind consensuată în încheiere, iar potrivit art. 238 alin. (2) C. pr. civ., pentru motive temeinice, ascultând părțile, judecătorul va putea reconsidera durata procesului.

¹⁰ Spre exemplu, formularea cererilor de intervenție ale terților, decesul uneia dintre părți pe parcursul procesului civil care poate determina suspendarea de drept a cauzei, în condițiile art. 412 alin. (1) pct. 1 C. pr. civ. etc.

¹¹ A se vedea, în același sens, I. Gîlcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), în *Noul cod de procedură civilă comentat și adnotat, Vol. I. Art. 1-526*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 813.